

HNL: lees eerst de bijsluiter!

In een artikel van Gerard Reijn (*De Volkskrant* 19-5-2007) wordt de geestelijke vader van *Het Nieuwe Leren*, Robert-Jan Simons, geciteerd.¹ Hij stelt dat *Het Nieuwe Leren* (HNL) vooral bedacht is om drie opleidingsdoelen te realiseren:

- optimalisering van het vermogen om samen te werken (getraind door samenwerkend leren);
- optimalisering van het probleemoplossend vermogen (getraind door competentiegericht, context-rijk, praktijkgericht leren; en
- optimalisering van het vermogen om levenslang te leren (getraind door zelfverantwoordelijk leren).

Simons heeft niet zozeer de pretentie dat HNL effectiever is om kennis over te brengen, maar veeleer om leerlingen/studenten te helpen deze drie basale competenties te verwerven, die in het traditionele onderwijs verwaarloosd worden. Hij waarschuwt dat de didactische principes van *Het Nieuwe Leren* met wijsheid moeten worden toegepast. Die waarschuwing kan ook aldus worden verwoord: trek de HNL-medicijnen niet onbedachtzaam uit de doos, maar lees eerst de bijsluiter! *Het Nieuwe Leren* is geen panacee, maar een **aanvulling** op het didactische instrumentarium dat moet worden ingezet om oude en nieuwe opleidingsdoelen te bereiken.

Van professionals mag worden verwacht dat ze de keuzes binnen hun beroepsmatig handelen kunnen rechtvaardigen. Die professionele eis geldt ook voor docenten en voor hun onderwijsinstututen (professionele organisaties). Het is onprofessioneel om klakkeloos HNL als medicijn te kiezen, zonder eerst de bijsluiter te bestuderen. In een artikel in *Science Guide* (6-3-2007) heeft Simons zijn bijsluiter aldus samengevat:²

1. De HNL-didactiek is niet bedoeld als vervanging van, maar *als aanvulling op* de leerprincipes die in het traditionele onderwijs gangbaar zijn. De belangrijkste aanvullingen zijn:
  - om leerresultaten tot stand te brengen, kan men niet volstaan met het aanbieden van leerstof; leren vereist activiteit van de lerende (kennisverwerving vereist actieve kennisconstructie);
  - samenwerkend leren kan bijdragen aan actieve kennisconstructie;
  - om een complexe taak te leren uitvoeren, kan men niet volstaan met het aanleren van losse kennis-elementen en deelvaardigheden;
  - om kennis te leren toepassen, kan men niet volstaan met het aanleren van kennis;
  - om te toetsen of opleidings- en vormingsdoelen bereikt zijn, kan men niet volstaan met het afnemen van objectieve toetsen.
2. De HNL-didactiek is effectief om studenten te helpen competenties te verwerven op het gebied van samenwerking, probleem-oplossen en levenslang leren. Maar dat betekent niet dat de HNL-didactiek onder alle omstandigheden effectief is om welk onderwijsdoel dan ook te bereiken.
3. Het toetsingsinstrumentarium van HNL (self-assessment, portfolio's, competentie-assessment) is niet bedoeld als vervanging van, maar *als aanvulling op* het toetsingsinstrumentarium dat in het traditionele onderwijs gangbaar is.
4. HNL is een 'fuzzy' concept dat enerzijds verwijst naar bepaalde competenties die tot de opleidingsdoelen (kunnen) behoren en naar toetsingsinstrumenten die daarbij aansluiten, en anderzijds naar didactische principes om (bepaalde) opleidingsdoelen te bereiken. Als een vernieuwde opleiding slecht onderwijs levert of sommige opleidingsdoelen verwaarloost, kan men dat HNL niet aanrekenen.
5. Docenten spelen een onmisbare rol in *Het Nieuwe Leren*. HNL verwerpt het idee dat *laissez-faire* (vrijblijvendheid, het ontbreken van leiding en begeleiding) tot goed onderwijs kan leiden.
6. Een voorwaarde voor het verwerven van competenties is het verwerven van kennis. Competentie is het vermogen om in authentieke probleemsituaties met vrucht gebruik te maken van verworven kennis en vaardigheden.

Een verwarrend aspect van *Het Nieuwe Leren* is dat HNL blijkbaar niet alleen nieuwe didactische instrumenten aan het traditionele assortiment heeft toegevoegd, maar ook nieuwe prioriteiten bij het stellen van opleidingsdoelen aanbeveelt. Zo ontstaat het risico dat HNL onttaardt in een ideologie die zichzelf bevestigt. Het risico is namelijk dat de voorgestelde didactische middelen verabsoluteerd worden: de voorgestelde middelen worden tegelijkertijd tot doelen van de opleiding verheven (zie tekstkader). Men zou in dat verband kunnen denken aan een 'resultaatgerichte' artsbezoeker die het volgende verhaal afsteekt: "Ons medicijn is effectief voor allerlei kwalen (teveel om hier allemaal op te noemen), want het heeft een aantal uiterst gunstige bijwerkingen; als u deze bijwerkingen in de hoofddoelen van uw behandelplan opneemt, kunnen patiënten u nooit iets verwijten."

Omkering van de relatie tussen middelen en doelen: modieuze rechtvaardiging van didactische instrumenten

- de didactiek van samenwerkend leren (alsmede peer teaching en peer assessment) is effectief, want zij draagt bij tot het vermogen om samen te werken;
- de didactiek van zelfverantwoordelijk leren en reflectie op eigen handelen is effectief, want zij draagt bij tot het vermogen om levenslang, op eigen kracht, te leren;
- meer keuzevrijheid voor leerlingen/studenten bij het kiezen van leerdoelen (de zgn. vraagsturing) is effectief, want dat bevordert de leergierigheid en daarmee het vermogen tot levenslang leren;
- training van jongerejaarsstudenten in studievaardigheden is effectief, want 'leren leren' draagt bij aan het vermogen om levenslang te leren;
- de didactiek van kennisverwerving door middel van het schrijven van papers en werkstukken is effectief, want zij draagt bij aan het vermogen tot schriftelijk rapporteren;
- de didactiek van kennisverwerving door middel van het (voorbereiden van) mondelinge presentaties is effectief, want zij draagt bij aan het vermogen tot mondeling presenteren;
- de didactiek van inter- of multidisciplinaire programmaonderdelen is effectief, want zodoende krijgen leerlingen/studenten meer zicht op de samenhang tussen kenniselementen uit diverse disciplines;
- de didactiek van context-rijk, authentiek, probleemgericht leren is effectief, want zij draagt bij tot het vermogen problemen op te lossen in praktijksituaties;
- portfolio-assessment (selfassessment) is effectief, want het draagt bij tot het vermogen een portfolio te gebruiken en met behulp daarvan te reflecteren op eigen handelen, eigen handelen en eigen leerresultaten te beoordelen en de eigen loopbaanontwikkeling te plannen en te sturen;
- het gebruik van moderne informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs is effectief, want het draagt bij tot het vermogen gebruik te maken van ICT;
- het gebruik van docent-onafhankelijke onderwijsmethoden is effectief, want dat noopt leerlingen/studenten ertoe zelf activiteiten te ontplooiën, hetgeen een noodzakelijke [doch geen voldoende] voorwaarde voor leren is;
- de didactiek van praktijk-leren in duale of stage-arrangementen is effectief, want op die manier doen leerlingen/studenten beroepservaring op en ontwikkelen ze een sociaal netwerk dat hun van pas kan komen om een baan te vinden;
- de didactiek van competentiegericht leren is effectief, want zodoende verwerven leerlingen/studenten de competenties die ze anders pas na hun toetreding tot de arbeidsmarkt (via een lange, laag-productieve inwerkperiode) zouden hebben verworven.

Professionele docenten en van hun onderwijsinstututen dragen niet alleen de verantwoordelijkheid voor de keuze van didactische instrumenten. Ze moeten ook de keuze van hun opleidingsdoelen kunnen expliciteren en rechtvaardigen. Een professionele arts laat de doelen van zijn behandeling niet bepalen door suggesties van de artsbezoeker. Evenmin mag het stellen van prioriteiten in de opleidingsdoelen afhankelijk worden gesteld van de positieve bijwerkingen van de didactische instrumenten die toevallig in de mode zijn.

Bij de keuze voor bepaalde didactische instrumenten kan worden meegewogen dat ze gunstige bijwerkingen hebben. En in dat verband kan men zelfs de voorkeur aan die instrumenten geven, als ze voor het overige even geschikt zijn om het gestelde doel te bereiken. Ook kan men ertoe besluiten dat een instrument om die reden voldoende vertegenwoordigd moet zijn in de gekozen opleidingsmix. Maar de eerste verantwoordelijkheid van de professional is telkens een didactisch instrument te kiezen dat (blijkens de bijsluiter) het beste past bij het gestelde opleidingsdoel.

Wat de bijsluiter van Simons c.s. betreft, blijf ik nog wel met een vraagje zitten. De tekst van zijn bijsluiter is in 2007 teboekgesteld. Maar hoe zit het met de eerdere bijsluiters die Simons c.s. in de afgelopen tien jaar het licht hebben doen zien? Heeft hij in het verleden voldoende onderscheid gemaakt tussen de opleidingsdoelen van HNL enerzijds en het didactische instrumentarium van HNL anderzijds?

Wes Holleman
weblog onderwijs 21-5-2007
www.onderwijsethiek.nl

¹ 'De leraar blijft dus onmisbaar.' URL: <http://www.volkskrant.nl/vk-online/20070519/public/pages/04003/articles/VOK-20070519-04003002.html>.

² 'Zes misverstanden over het nieuwe leren.' URL: <http://www.scienceguide.nl/article.asp?articleid=102908#intro>.